

I N S V L A E I N D O R V M.

Iava.

Iava oryzam luculenter suppeditat, aliaque ad victum necessaria, pecora, oves, porcos, galinas. Piper fert. Pluribus paret regibus, nempe *Bantamenſi*, *Iacatrenſi*, *Tubamenſi*, *Palambamenſi*, aliisque. Magnus potentissimusque omnium est *Magnus Mataram*, uti vocant, in mediterraneis habitans, ad insulæ partem australiem. Emporium ejus præcipuum est *Bantam*, quo omnes undequaque Orientis populi confluunt, *Lusitani* ē *Malacca*, *Chinenses*, *Arabes*, *Persæ* ē *Pegu*, *Siam*, aliisque plagiis. Viginti ab urbe hac milliaribus Batavi in *Iacatra* arcem struxere validam, quæ *Batavia* dicitur, quo loci Præfectus ipsorum ac Concilii Indici Senatores sedem fixere. Paucis retrò annis *Magnus Mataram* copias auxiliares à rege *Bantamensi* adducens virorum plus quam centum mille, urbem obsidione cinctit, verum re infecta discedere coactus fuit. Qui littora tenent Mahometani sunt, qui interiora, paganismo dediti.

Borneo.

Borneo sub Äquatore sita versus Boream extenditur pene ad latitud. 8 grad. Omnia Indicarum maxima est; verum in hunc usque diem nondum tota detecta. Præter ea quæ ad commentum faciunt, lapides fert preciosiores, adameates, margaritas minores, agaricum, camphoramque optimam. Crescit ex arboribus nucum magnitudinis. Succus est gummique in penitioribus arboris partibus crescens, qui per ipsum arboris corticem transudat & stillat. Solisque calore candescit. Vrbes maritimæ sunt, *Borneo*, incolas numerans 25000, aquisque pene cincta, Venetiarum instar: *Sombas*, *Succadano*, *Bandar-maſin*, aliæque. Rex *Bornei* Mahometanus est, nec cuiquam cum illo loqui fas, nisi per interpretem. Gens ipsa candidi est coloris, ingenio acri, magis simplicitatis amans, quam aliarum insularum incolæ, idololatrica tamen.

Luzzon.

Insula *Luzzon*, quo nomine & aliæ minores circumiacentes indigentur, ab Hispanis primum detecta est, anno 1564, ex Nova Hispania advenientibus. Alio nomine *Manillarum* insulæ vocantur, ab urbe *Manilla*: aut *Philippinæ*, à *Philippo II Hispaniarum* rege. Olim Chinensisibus paruerunt, nunc Castellanis. Tritici feraces sunt, feris luxuriant, uti & pecore, bobus, vaccis, capris, suisibus. Chinenses magnam huc vim byssi, gossipii, porcellanorum, pulveris nitrati, sulphuris, nitri, ferri, æris, chalybis, argenti vivi, aliasque elegantias adveuant, quæ omnia Hispani hinc Mexicum in Novam Hispaniam transvehunt.

Moluccæ.

Moluccæ Insulæ aromatum & imprimis cariophyllum copia toto orbe celebres sunt. Quinque inter præcipuas sunt: *Ternate*, *Tidora*, *Motir*, *Machian*, & *Bachian*. Harum quæ maxima est, vix ambitum sex milliarium

habet. Aromatum fertilissimæ sunt, nucum myristicarum, mastiches, ligni aloës, sandali, cinnamomi, zingiberis, piperis, & cariophyllorum. Esculenta & poculenta aliunde sibi mercium commutatione comparant insulani. Cariophylli arbor rupes amat, & quarto, ex quo coepit crescere, anno fructum profert. Arbor foliorum forma & crassitie lauro est simillima. Flores umbellæ instar prodeunt, simillimi floribus mali aurei. Fructus, ubi defloruit arbor, paulatim in formam clavis formant, unde etiam illis apud Belgas nomen. Initio rubent, mox Sole tosti nigrescant: ut autem duriores fiant & diuturniores sint, aqua falsa consperguntur. Ternata portus duos habet commodissimos. Tenent eam Batavi, uti Titoram Hispani.

Banda insula est quantitate prædictis minor; nec tam celebritate inferior, ob ingentem nucum myristicarum, & macis copiam, quæ hinc in totum terrarum orbem mittuntur. Arbores, è quibus crescunt, miles pyris sunt, verum non ita proceræ, foliaque rotundiora. Nux ipsa myristica triplici tegitur cortice. Primus similis est exteriori cortici nostrarum nucum, qui viridis est. Hic ubi maturuit, rumpitur, appareatque secundus retis instar, & purpurei coloris. Tandem se offert tertius ligneus durus & coloris fusci. Cum ad maturitatem pervenit macis, itidem rumpitur, & colorem induit aureis malis non absimilem. Intra hunc corticem ligneum nux clauditur. Totus fructus condiri sapient saccaro, condimentisque omnibus praefat.

Insularum Moluccarum descriptionem in propria ea-
rum Tabula habes.

Amboyna à multis inter insulas Moluccas numeratur, uti & *Banda*. In ea parvum est oppidum *Amboyna*, quod insulæ nomen dedit, aut ab ea accepit. Quilaum hujus etiam insulæ oppidum est. In hac Hollandi obtinent propugnacula *Coubellam*, & *Lovium*, cum receptu *Hittou* & arce egregie munita. Insula hæc cariophyllum apprime est ferax, uti & malorum citriorum, aureorum, limonum, cocorum, sacchari, aliorumque fructuum tam exigui pretii, ut Hollandi pro uno thoracis nodo acceperint 20 mala aurea. Insula *Vanala* etiam faracior est cariophyllorum. Incolæ simplices sunt minimeque vafri, occupanturque in congregandis cariophyllis, & parcè vivunt. Pauperes cultros gerunt magnos, quorum usu vitæ necessaria comparant. Grandes ex oryza panes conficiunt, quibus loco obsonii vescuntur, faciuntque liba seu placenta ex saccharo & amygdalis, quas cum vicinis commutant. Vitam insuper optimis terræ suæ fructibus sustentant. Insula hæc multum frequentatur à mercatoribus extraneis, non tam ob aromata, quorum hic non magna copia, quæ quod naves ex Malaca in Moluccas solventes hic sibi à recenti aqua provideant.

Gilolum situm est è regione Moluccarum versus *Or-tum*, continetque duo regna, *Gilolum* & *Lolodam*, sic nominata ab oppidis suis principalibus. In hac Insula tam Hollandi quam Hispani propugnacula habent. Aër male sanus est, & quod pejus, morbi sunt incurabiles. Parum hic aquæ est. Regio sterilis & inæqualis est, ac terremotui subiecta, fert nihilominus oryzam copiosam, multasque arbores sagos dictas, quæ incolis panem, vinum, vestesque suppeditant. Nullum majus aut minus nutrit animal, exceptis paucis porcis domesticis, multisque silvestribus. Inveniuntur & cariophylla, sed pauca.

Magnus insuper parvarum Insularum hic est
numerus, de quibus agemus alibi.